

זני התרנגול השונים - זן הבראקל בפרט (טיוטא - כ"ב אלול תשע"ז)

זני העופות השונים – מסורת ההוראה בישראל

ישנם בעולם, והיו מעולם, מאות זני תרנגולים המשונים זה מזה, כל זן כתוארו וכתכונתו, כל מקום והתרנגולים המצויים במקומו. וכאשר עברו ישראל בגלות אחר גלות אחר, ממקום למקום, ועל כרחינו היו לעיניהם זנים חדשים שלא הכירו מקודם, אעפ"כ המשיכו לאכול תרנגולים בלי מסורת על הזן החדש [שאם לא כן, היה נאסר עלינו כל התרנגולים השונים מהזן שהיה מצוי לפני גלותינו], ולא מצינו בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים שיזכירו תרנגול מקומי מסוים שלא לאוכלו, אעפ"כ שהיהודים גלו מארץ אחת לאחרת, פעם אחר פעם. וטעם הדבר, שהרי זו דרך של מין התרנגול להשתנות זו מזו מעט בתוארו, אבל כל אחד יכירהו שהוא תרנגול במראהו ובתכונותיו, וגם מזדווגים זה עם זה בטבעיות ומולידים דור אחר דור, וניכר לכל שכל הזנים השונים הם מין אחד. [ודומים שינויי הזנים בתרנגולים לשינויי הגזעים של בני אדם, יש כושים, ויש סינים, יש סקנדינבים. אבל כולם ממין האדם]. למין התרנגול יש מסורת שהוא מין טהור, ומועילה המסורת לכל המין.

ואכן כמעט ולא מצאתי בגדולי הפוסקים פקפוק על איזושהו זן תרנגול מסוים משום שהוא משונה, אלא אצל **התרנגול ה"קברצינר"** [המכונה היום **"קוצ'ין"**] שמקורו בסין והובא לאירופה לפני כמאתים שנה, שאכן משונה מאד משאר התרנגולים, וכן יאמר כל אדם שרואהו שזה תרנגול משונה [עוף ענק מאד שנוצות מכסות רגליו וקולו עבה מאד ומשונה, וכפי שתארוהו הפוסקים]. אמנם אעפ"כ התירוהו האחרונים למרות שאין לו מסורת, כל אחד וטעמו עמו, עכ"פ את צאצאיו המוכלאים התיירו, ויש שהתירו אף את הקוצ'ין עצמו (השואל ומשיב מהדור תליתאה ח"א סי' טו, ערוגות הבושם תשובות בסוף הספר סי' טז השלמות לסי' פב), בעיקר משום שהוא מזדווג עם שאר תרנגולים וולדותיהם מולידים, ויש לו ג' סימנים בגופו.¹

ויש שחששו לתרנגול ללא נוצות בכל צווארו וגם צווארו אדום הרבה, אבל יש שהכשירוהו ללא חשש למרות שינויים גדולים אלו. וגם האוסרים לא אסרוהו משום חסרון הנוצות אעפ"כ שהוא שינוי גדול, אלא דוקא משום שעור הצוואר אדום מאד (עי' דרכי תשובה סי' פב ס"ק לג).

על זן תרנגול נוסף מצינו שחשש מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לשינויו, תרנגול ה"מלאי", אף הוא מקורו במזרח הרחוק, שהוא משונה ביותר מהתרנגול המוכר לנו מעולמים. [גם הגרי"נ קרליץ שליט"א קבע שהוא תרנגול משונה וצריך מסורת]. מחמת שינויו הבולטים, הורה מרן הגרי"ש אלישיב לבדוק אם יש ג' סימני טהרה בגופו [בצירוף מסורת אכילת צאצאיו 50 שנה]. והוא נבדק ויש ג' סימנים בגופו. והיתר עכ"פ לצאצאיו המוכלאים הוא כהיתריהם של האחרונים עכ"פ בצאצאי הקוצ'ין המוכלא.

צאצאי המלאי המוכלאים, ה"ניו המפשיר" וה"קורניש" [שהם בכלל מרכיבי העוף הפטם של היום], כמובן אינם משונים כמו אביהם המלאי. ה"ניו המפשיר" אינו נראה משונה כלל. אמנם ה"קורניש" בשעתו היה משונה בעיני השוחטים בירושלים [היום כבר התרגלו אליו], כפי שניכר היטב בתמונה כאן המראה את השינוי בין צורתו ובין צורת התרנגול הרגיל. כשהביאו את ה"קורניש" לראשונה לשוק מחנה יהודה בשנת תשט"ו, סירבו לשוחטם. עד שהעיד זקן השוחטים שם שכבר שחטו עוף כזה לאחר מלחמת העולם הראשונה [כנראה התכוון לתרנגול האסיל

קורניש כהה

צורת הקורניש בהשוואה לצורת תרנגול רגיל

¹ ואף הדברי חיים שהקפיד בשינויי התרנגול, הקיל לאכול את הקוצ'ין עצמו אעפ"כ שרגליו מכוסות בנוצות, על סמך תרנגול דומה שאכלו באיזמיר שאין רגליו מכוסות בנוצות. (מכתב חתנו הובא בשו"מ מהדור"ק ח"ב סי' קנב).

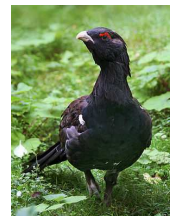
מהודו, שהקורניש דומה לו]. (עדות של בעל המעשה, משווק הקורניש, ד"ר ברטי אקהרד ראש מכון פיתוח עופות של קבוצת יבנה, ששמעתי מפיו). אמנם צ"ע מה אמרו הרבנים כאשר הנשים הביאו לפניהם את הקורנישים הראשונים, ולמה לא פסלוהו משום שאין לו מסורת? האם גם הם סמכו על איזה תרגול משונה שהיה בירושלים לאחר מלחמת העולם הראשונה? ולמה התירו אותו תרגול? או אולי לא חששו שהוא משונה כל כך עד כדי שנחשוש שהוא מין אחר ולא תרגול, ונצריך מסורת [שהרי לא ידעו מאביו המשונה ביותר ה"מלאי"]? וכן יש לשאול על הרבנים ומורי ההוראה באנגליה ובארה"ב בשנים שהתחילו לאכל שם את ה"קורניש" ואת ביציו. [הגר"מ שטרנבוך שליט"א סיפר לי (לפני 133 שנה) שזוכר מימי ילדותו באנגליה את ביצי ה"קורניש", וסיפר לי שביצי הקורניש היו משונים שהקליפה היתה קשה ועבה מאד וחומה מאד]. למה לא אסרוהו הרבנים שם משום שאין לו מסורת? אין לי שום תשובה אלא שלא חששו שהשינויים הם גדולים כ"כ כדי לחוש שהוא מין אחר ולא תרגול, והרי מזדווג עם התרגולים המצויים ומוליד וולדות כמה דורות.

נתברר שמסורת ההוראה היתה שלא חששו בתרגול שמא הוא מין אחר אלא במשונה ביותר כנ"ל, ולא בשינויים המצויים המחלקים תכונות זן אחד מזן אחר. וצ"ע, שהרי במיני האווז והברווז מצינו שהפוסקים החמירו מאד לחשוש למין טמא, אפילו בשינוי קטן כמו "חרטום שחור". וצ"ע מאי שנא.

בטעם הדבר שמחמירים כ"כ במיני האווז והברווז, מבאר היטב **היד יהודה** (סוף ח"א דף קנה:) (א) יש מקור בפוסקים הראשונים לחשוש לטומאה במקצת ברווזים ואווזים – הס' איסור והיתר (סי' נו): "ואפי' במקצת אווזות ובר אווזות שכתב הגאון שקבל' בידו שכל שחרטומו וכף רגלו רחבה בידוע שאין דורס מכל מקום יש לחוש שמא הן מ"ט עופות שיש להן ג' סימני טהרה והן אסורין", ומדקדק מכאן תשו' צמח צדק (הקדמון סי' כט): "הרי כתב בהדיא על מקצת אווזות ובר אווזות שיש לחוש עליהן". (ב) יש מקור לחשש הנ"ל במיני ברווזים אף בגמרא, וכפי שמדקדק היד יהודה: "כמו שמצינו בחולין דף סב: גבי ההוא בר אווזא דלא הוי קא מקלף קורקבניה ואותבי' בשמשא ואיקלף, דהיה ירא שמא הוא ממינים הטמאים". (ג) **טעם החשש**, מבאר היטב היד יהודה: "ובאמת ראיתי בספרי הטבעיים אשר תחת שם אווזא נכלל הרבה מינים... ויכול להיות שנמצא מינים אשר אין להם גם סימני טהרה... ונראה דלכך החזיקו איסור באווזות ובר אווזות הבר שאם יתירום יבואו לאכול כל מין אווזות ויכול להיות שנמצא בהם גם מינים אשר לא נמצא להם הסימני טהרה דאווזות שלנו".²

אמנם בתרגול, לא מצינו לענ"ד שום מקור שקיים מין אחר של תרגול, תרגול טמא. אין מקור לחשש כזה מס' "איסור והיתר" אלא ברווזים ואווזים דווקא. אין מקור מחז"ל כפי שמצינו בברווז. ואין חשש מחמת דעת ה"הטבעיים", אדרבה, כל התרגולים המבויתים מסווגים בספרי המדע כ"תת-מין" אחד. [הטבע המגדיר מי נכלל ב"מין" אחד אצלם (כפי ששמעתי) עפ"י כח ההפריה מזה לזה לשני דורות לכה"פ, שזה מגדירו כמין אחד]. סוגי תרגולים השונים מוגדרים אצל הטבעיים בשם "זנים" [breeds] ולא "מינים" שונים. לא מפיהם אנו חיים, אבל עכ"פ אין מקור לחשש כפי שיש בברווזים ואווזים.

ולכא' אין לטעון שמצינו בחז"ל "תרגול הבר" ו"תרגולא דאגמא" (נדה נ:). שהם מינים טמאים, שהרי מפורש בגמרא (גיטין דף סח:) ש"תרגול הבר" היינו "נגר טורא", התרגום של "דוכיפת" [וכן מפרש רש"י (פ' שמיני וראה), ש"תרגול הבר" היינו ה"דוכיפת"], ומצינו [בגאונים וראשונים] ג' פירושים ל"דוכיפת". כתב המהרי"ל (שו"ת סי' צה) שמסורת בידנו [עפ"י הראב"ה] שה"אויהורן" הוא ה"דוכיפת" הנ"ל, והרי אין זה ממין התרגול כלל אלא מין אחר לגמרי, ואף שנקרא בשם "תרגול הבר". וכן פשוט בדעת הרס"ג שתרגם הדוכיפת כציפור המכונה היום בשם "דוכיפת", שאינו תרגול כלל. וכן בפירושי רש"י (על התורה ועל הגמרא) ל"דוכיפת" אין צד שהוא מין תרגול.

² גם אני מצאתי כן במקורות חיצוניים: "ברווז הוא השם העממי למספר רב של מינים [לא זנים]". "אווז הוא עוף מים של "שבט "אנסריני". בשבט זה יש שלשה מינים [לא זנים], האווז העפור, האווז הלבן, והאווז השחור. ישנם עוד סוגים ממשפחה אחרת...".

פשוט שאף אחד מהני"ל אינו ממין התרנגול כלל. וכפי ש"כלב הים" (ספרא פ' שמיני) אינו "כלב" כלל אלא לישנא בעלמא. וכן בפירוש "תרנגול דאגמא", נראה ברור מפירוש התוספות (נדה נ:) שאין "תרנגול דאגמא" ממין התרנגול, עיי"ש, וכן מוכח ברשב"א.³

גם ה"פערל הינר" שכתב החתם סופר (שו"ת ח"א סי' קכז) שצריך מסורת "דכמה מיני תרנגולים יש ובמדינות שיש להם מסורת נאכלים", הוא אכן "מין" אחר ממש אף שמכונה בשם "הינר" תרנגולת, ואינו "זן" אחר של המין הנקרא "תרנגול" סתם אלא עוף המכונה בעברית "פנינית" או "פניניה" [כנראה על שם כעין פנינים על ראשה], ופשוט לכל רואיה שאיננה תרנגולת כלל. גם "תרנגול הודו" איננו תרנגול כלל, וגם אין לו מסורת אמיתית [מידע מאבותינו על טהרתו], וסומכים להתירו בעיקר משום ג' סימנים בגופו וכדעת ר' משה בן יוסף, שעיקר הדין כמותו, ו"לא להוציא לעז על אבותינו" (משיב דבר סי' כב).

אמנם דעת הגרמ"מ לובין שליט"א לחוש שיש מין תרנגול, **תרנגולי הג'ונגל** [המפורסם שבהם הוא **תרנגול הג'ונגל האדום**]⁴, שלדעתו הוא מין אחר וטמא ובכלל תרנגול הבר, ודקדק כן בגמרא שם (נדה נ:) "תרנגולת שביבנה מאי איכא למימר א"ל תרנגול ברא הוה אחיכו עליה תרנגול ברא עוף טמא הוא הוא, א"ל וכו' מאי ברא דאבראי ממרה", ולא

העמידה הגמרא שמדובר בזן תרנגול בר כפשוטו שהוא טהור, אלא על כרחך שהוא טמא. ולעני"ד אין זה דקדוק, די"ל שדחוק מאד להעמיד שהסתובב ביבנה תרנגול ג'ונגל ממזרח הרחוק, שאינו נמצא ביישוב כלל [ולכאוי' חז"ל אף לא הכירו אותו]. אלא סברה הגמרא בתחילה למין "תרנגול הבר" הידוע, הדוכיפת [וכפי שפירשוהו רבותינו הראשונים ז"ל], ואח"כ חזרה הגמרא לבאר הכוונה שמדובר בתרנגולת רגילה שבמציאות נהיתה בר מחמת שמרדה בבעליה. יש לציין, שצורת הזכר דומה ממש לתרנגול זכר המצוי, אבל הנקיבה לכאוי' שונה. עוד יש לציין שכל אחד מתרנגולי הג'ונגל מסווג ע"י המדענים כתת-מין שונה מהתת-מין של התרנגול המבוית [הכולל את כל זני התרנגולים מלבד תרנגולי הג'ונגל], וכולם תחת מין אחד (gallus gallus). צריך לברר מה משמעות הסיווג לתתי מינים נפרדים. ולכאוי' אינם מתחברים לחברה אחת ["שכן ונדמה"], שהרי הם בעלי תכונות שונות, זה טבעו בר וזה טבעו מבוית. וצ"ב אם הם מזדווגים יחד בטבעיות. אבל מסיווגם תחת מין אחד עם התרנגול המבוית, משמע עכ"פ שבהכלאתם מולידים וולדות פוריות לדורות.⁵

טעם נוסף להקל לא לחשוש בתרנגול כפי שחוששים בברווזים והאווזים המשוונים, שהרי יש לכל התרנגולים [לפי מה שידוע] ג' סימנים בגופם [סימני חז"ל: זפק, קורקבן נקלף ואצבע יתירה], אבל בברווזים ואווזים אין זפק, וכפי שהובא בפוסקים (חכמת אדם כלל לו סי' ו). והנה לנוסחת הגמרא לפי רבינו משה בר יוסף, אין בהם חשש דורס ובוודאי טהורים. וז"ל ביאור הגר"א (יו"ד ריש סי' פב): "המחבר קיצר בדבר, והפוסקים הסכימו לפי' הר"מ בר יוסף שפי' במתני' כל עוף הדורס טמא ר"ל ודאי טמא שאין לך עוף טהור כלל שהוא דורס וכל שיש לו אצבע כו' ר"ל אם יש לו כל הג' סימנים אלו בודאי טהור שאין לך עוף טמא שיש לו שלשה סימני טהרה..." ועל דברי השו"ע "ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו, אין לאכלו, לפי שאנו חוששים שמה הוא דורס, אלא א"כ יש להם מסורת שמסרו להם אבותיהם שהוא טהור" כתב הגר"א (סי"ק ז שם): "ואע"פ שיש לו ג' סימנים כו'. לפי שיש גירסא ופי' אחר. תורת הטאת. ור"ל פירש"י הנ"ל... וכשיטתו דבעינן ד' סימנים שידוע ג"כ שאינו דורס ובזה א"א בקיאין כמו בתרנגולתא דאגמא, אבל לשיטת

³ ח"י הרשב"א (חולין סב): "ותרנגולתא דאגמא שהיתה מוחזקת בידן בטהורה ואח"כ אסרה אמימר ואמר חזינא לה דדרסה ואכלה, לפי' זה נראה לפרש שלא היה לה שום סימן טהרה בגופה".

⁴ ישנם גם שלושה או ארבעה מינים נוספים של תרנגולים ג'ונגל, כולם מהמזרח הרחוק.

⁵ אמנם אף שאין ראייה שתרגול הג'ונגל הוא טמא (לעני"ד כנ"ל), וממילא אין מקור לסברא של היד יהודה לגדור גדר בכל שינוי בעלמא בתרגול כפי שנהגו להחמיר בשינויים בברווזים ואווזים, מ"מ כשבאים לדון על עוף הג'ונגל בעצמו, יש לכאוי' לחוש בו בעצמו לשינוי גדול בגלל טבעו הבר, ויש לבדוק עכ"פ אם יש שלשה סימנים בגופו. עכ"פ לא נמצא שום מידע או מקור לחשש שבמציאות מכליאים איזה תרנגולת/תרנגולי הפטם.⁵ [חשש מהכלאת מיני תרנגול הג'ונגל הוא החשש העיקרי של המדקדקים שלא לאכול העוף הפטם המשוק, ועל חשש זה פשוט שאין שום הוצאת לעז על אבותינו.] נימוקו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל להקל מהדין ולא לחוש לחשש הנ"ל – "אחזוקי ריעותא לא מחזיקין", כל זמן שאין רואים ריעותא בעוף הפטם. וגם לא ידוע לנו שום רווח שיעלה מהכלאותיהם.

הפוסקים ושיטת התוס' דכל שי"ל ג' סמנים האחרים בידוע שאינו דורס אין לחוש...", וכן מורה החזו"א לדינא וכפי שמדקדק בפסיקת הש"ך⁶. ואע"פ שלמעשה מחמירים השו"ע והרמ"א להצריך מסורת במין חדש אע"פ שיש לו ג' סימנים בגופו, לדבריהם מוכח שאין זו אלא חומרא. ולא מצינו חומרא זו בעוף בשינוי מעט כפי שהחמירו בברווזים ואווזים, שאינו אלא חשש קטן שמא הוא מין אחר.

לאחר שני החילוקים הברורים הנ"ל, אין תמיהה על הרבנים שראו תחילת השיווק של הקורניש שלא חששו שהוא לא תרנגול להצריכו מסורת, אע"פ שיש בו הרבה שינויים מהתרנגול שהיה לפניו וניכרים לכל עין [ע"י למעלה ההשוואה בינו ובין תרנגול הרגיל], ולא החמירו כדרכם של הפוסקים הדנים על האווזים והברווזים המשונים.

ואע"פ שלכאור' לא ראו הרבנים את אבי הקורניש והניו-המפשייר, תרנגול ה"מלאי" המשונה ביותר, הרי כבר אכלו ישראל עוף זה יותר מחמישים שנה, ונמצא ב"מלאי" ג' סימני טהרה בגופו והוא גם נחשב ממין תרנגול ומזדווג עם שאר זני תרנגולים ללא הקפדה כלל (כך שמעתי ממגדל תרנגולי מלאי), הורה מרן הגרי"ש אלישיב שדי בחמישים שנה להחשב כמסורת. ואין דבריו מובנים לכאור', שהרי באכילתו שנים מרובות אין בירור שאינו דורס, אלא א"ש לפי הנ"ל שההקפדה על מסורת בתרנגול [אף משונה מאד] בעל ג' סימנים אינו אלא חומרא, ובפרט בתרנגול שבפשטות כולם מין אחד, ואין לנו ידיעה שיש מין אחר הדומה להם. ובוודאי אין להוציא לעז על אבותינו שאכלו עופות המוכלאים ב"מלאי", כדברי הנצי"ב (סי' כב) על תרנגול הודו.

מסקנה הנראית ממסורת ההוראה בישראל: מעולם לא נדרשה מסורת לכל זן וזן בזני התרנגול, אלא די במסורת של מין התרנגול. [הגרמ"מ קארפף שליט"א אמר לי שמרן הגרי"ש זצ"ל התבטא אז על חשש התרנגולים שלנו - שיש לתרנגול מסורת של יותר מאלפיים שנה]. אלא דוקא באופנים נדירים שהשינוי היה בולט מאד עד שהיה מקום לחוש שהוא מין אחר ממש, בכה"ג בלבד דנו לחשוש על כשרותו. ואף בכה"ג יש גדולים שסמכו על מה שמזדווג עם התרנגול המצוי בטבעיות ומולידים וולדות שמולדים דור שלישי⁷, שזו ראייה מספקת שהוא מין תרנגול וכשר, ובפרט בצירוף מציאת ג' סימנים בגופו. וטען הערוגות הבושים (בסי' טז בתשובות בסוף הספר, על סי' פב) שהיתר הקוציץ [הקבריצין] פשוט הרבה יותר מהיתר התרנגול הודו, כיון שהקוציץ נראה שהוא מין תרנגול, ויש לתרנגול מסורת. [וזה עדיף לדעתו מהסברא שהערוגות הבושים בעצמו חידש שתרגול ההודו היה אצלנו שנים מרובות ולא ראינו שדורס]. וכן י"ל לענין המלאי, וכ"ש לענין צאצאיו, כפי שהוסכם אז להתיר עכ"פ את צאצאי הקוציץ עכ"פ.

תרנגול הבראקל

בראקל

והנה עוף הבראקל נראה בכללותו כתרגולי הים התיכון ואירופה הותיקים, וכמו ציורי התרגולים בספרי הילדים, ואף אם מצאו בו איזה שינויים, אין שינויים אלו בולטים. הרי העידו וחתמו כמה וכמה שוחטים זקנים שזו צורת תרנגול כפי ששחטו בארצות שונות. גם מרן הגר"ש וואזנר ז"ל סיפר להגרמ"ש קליין שליט"א שהראו לו תרנגול זה והוא דומה לתרגולות החצר שראה בילדותו בחו"ל. ופשוט שאין כוונתם שהוא בדקדוק הזן ששחטו או שראו, אלא זן דומה, וסגי בזה.

⁶ הוראת החזו"א סי' יג ס"ק י: "ועוף הבא בג' סמני טהרה שבגופו ודאי יש להתיר לדעת ר"מ בר"י והתו' שאין לחוש שמא ידרוס שאין עוף טמא בעולם בג' סמני טהרה שבגוף וכ' הש"ך סי' פ"ב (ס"ק ו) בשם מהרש"ל דיש להקל בג' סמני טהרה שבגוף כדעת הפוסקים המתירים, ואף אם ראינו שדרס אמרינן שנוי הוא ושרי, והש"ך סיים דאין להקל כ"כ, ולא נתפרש אם דעת הש"ך להחמיר ולאסור כל המין כשראינו אחד מהם שדרס או שדעתו לאסור את הדורס בלבד".

⁷ מין התרנגול מכונה בספרות המדעית בשם הלטיני *gallus gallus domesticus*. אמנם פשוט שהסיווג שלהם אינו מוכיח בהכרח שכל המכונים כן אכן מאותו מין עפ"י התורה. שמעתי (אבל גם ראיתי סתירות לכך) שהקנה מידה שלהם בסיווג מין אחד הוא שמולידים זה מזה **דור אחד דור** (לאפוקי דרך הפרד שאינו מוליד הלאה את מינו), וסברא זאת אכן העלה הערוגות הבושים בדבריו על תרנגול הקבריצין, ויש לכאור' סמך קצת מן התורה לסברא זו: "ויברא א'..." את כל עוף כנף למינהו". מבואר לכאור' במילה "למינהו" שהוא בכלל הבריאה שכל מין ימשיך את קיומו בעולם כמין לחוד ללא תערובת. אמנם כאשר הסיווג המדעי מגדיר עוף מסויים כזן אחר, ודאי נתיחס אליו כמין אחר, ולא משנה אם בשפת אנשים קוראים לו בשם "תרנגול" או "ברווז" או "אווז" וכו'.

יש שוחטים שטענו שהבראקל הוא עוף ה"בלאדי", התרגול הערבי המצוי, ששלט על כל השוק בארץ ישראל עד שנת תש"ח. אכן ה"בלאדי" אינו נקרא "זן" של תרגול, הוא תערובת של זנים רבים שעברו בשעתם דרך ארץ ישראל⁸, ויש ביניהם תכונות מגוונות ומשונות זו מזו. סיפר לי (בשנת תשסד-סה) ד"ר יואב איתן, המנהל של פיתוח עופות בקבוצת יבנה, שהם עסקו אז בפיתוח העוף

בלאדי הבלאדי להיות מהר גידול, עבור הציבור הערבי. בתהליך הפיתוח, הם גילו מגוון גדול של שינויי תכונות. מגוון התכונות מגלה על אבות וסבים מזנים מרובים. אבל כולם תרגולים, רק זנים שונים. ולא נראה שהתכונות המיוחדות של הבראקל משונה יותר מכל הנ"ל.

"לפני מאה שנה היית יכול למצא הבראקל בכל אחוזה קטנה בבלגיה הפלמית" (אתר מועדון הבראקל). אם זה נכון אפילו במקצת, יש להניח שאכלו אותו אז (לפני מלחמת העולם הראשונה) תושבי אנטוורפן שהוא באזור זה, והיו שם יראים ושלמים. ולא מצינו בספרות ההלכתית איסור לאכול עוף זה, כפי שלא נמצא אזהרה כזו בשום מקום באירופה, שזן מקומי יאסר.

והנה בשנת תשנ"ט [לפני 18 שנה], לאחר שבדקו וחקרו היטב בזן הבראקל שאין שום ריעותא כלל לחשש הכלאה בו מעופות המשוניים, והוא תרגול טהור, התחילו לגדלו פה בארץ למען המדקדקים והמהדרים בטהרת התרגולים. מאז אוכלים בשר תרגול זה וביציו, הגר"נ קרליץ שליט"א ועוד ת"ח מפורסמים שליט"א.

אמנם לאחר יוזמה, בעידודם של מקצת רבני ועד הכשרות של העדה החרדית, לגדל תרגול זה לציבור הרחב, יצאו כמה רבנים שליט"א לערער ולאסור עוף זה באכילה. וצריך להתייחס לכל טענותיהם בכובד ראש.

טענה שהוא מין אחר - עוף טמא

הגר"ר משה יהודה ליב לנדא שליט"א יצא במכתב לא בטענה שהבראקל הוא עוף משונה שצריך מסורת, אלא שהוא "עוף טמא", עפ"י כמה הוכחות לטומאתו, וכפי שמסכם בסוף מכתבו: "אנו יודעים שהיה מטיל ביצים שהם כד וכד והוא סימן טומאה. אמנם יודעים שהגויים, כמסיה לפי תומו לפני 173 שנים כבר כינו אותו "בראקל חדש" בגלל שהכליאו בו עוף טמא כנ"ל. גם הוא חולק אצבעותיו. הרי מכל צד ופינה אין מקום לויכוח שהוא עוף טמא". ונעיין במקורותיו לטענות חמורות אלו:

(א) "גברא רבא המבקש עילום שמו", טוען "לפני 135 שנה פרסמו כי... הביצים עגולות", ומבאר הכוונה "עגולות" כפשוטו, שהם כד מכאן וכד מכאן, שהוא סימן טומאה. ואף שמתקשה הר"מ לנדא להאמין לזה "כי ידוע שמכרו כאן ביצים של העוף המיובא ואיני מאמין שאפשר היה למכור ביצים עגולות כד וכד", וידוע לו שבכלל קוני הביצים יש גאוני תורה שליט"א המדקדקים מאד בהלכה. אכן מצא תירוץ לתמיהתו הנ"ל, והוא שהכליאו תחילה קורניש עם הבראקל עד שהטיל כד וחד, וביצים אלו מכרו.

אמנם תירוצו הנ"ל תמוה - הנה כבר לפני 18 שנה קונים ביצים אלו מהגידול הפרטי של הצדיק הרב אהרן אקמן שליט"א, וטרם מאד בחיפוש זן ללא הכלאה כלל והביצים אכן בצורה המיוחדת הידועה לזן הבראקל, שהחוד קצת מעוגל. אמנם **כל הביצים שראו מאז ללא יוצא מן הכלל היו כד מכאן וחד מכאן!** אין תמיהה אלא על ה"גברא רבא המבקש עילום שמו" שמסר דווח ופרשנות שהביצים כד וכד. ולאחרונה פנה משהו לאתר של מגדלי תרגולים [backyard chickens.com], לברר את המציאות האמיתית בזה בזן ה"בראקל", והשיבו כמסיה לפי תומו: **"The eggs are normal, pointier on one end and rounder on the other."** [הביצים נורמליות, חד יותר בקצה אחד, וכד יותר בקצה השני.] ואכן זו מציאות ברורה לכל מי שיראה את הביצים.

⁸ בהגדרת התרגול הבלדי מצאתי גם באצקלופדיה ויקיפדיה [תרגול שאינו גזעי]: במזרח התיכון נהוג לכנות תרגולים מגזעים מעורבים בכינוי "**בלאדי**" שפירושו "כפרי" בערבית. רבים טועים ומסווגים תרגולי בלאדי כגזע נפרד, אך כאמור לא כך הדבר. בשל העובדה שתרגולי בלאדי הם תרגולים "מעורבים", קשה לחזות את תכונותיהם... תרגולי בלאדי נפוצים מאוד במזרח התיכון בכלל בישראל בפרט. ע"כ הציטוט.

(ב) עוד שם בשם אותו "גברא רבא המבקש עילום שמו": "עוד הביא לנו נספח משנת 1904 שאז כינו את העוף "בראקל חדש" כי הרכיבו אותו עם עוף הנקרא "סיברייט", עוף שאין לו מסורת. הסיברייט מטיל ביצים קטנות כביצי יונה. גם בטענה זו, גברא בעילום שם, ומסמך בעילום שם! יתירה מזו, הרי עיקר הטענה

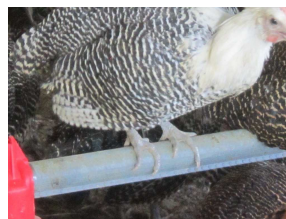
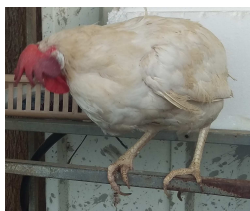
משונה ביותר. הרי ה"סיברייט" הוא זן תרנגול גמדי [המכונה "בנטס" בלשון המקצועי], שפותח כעוף נוי לפני כמאתים שנה באנגליה (ע"י סיר ז'ון ס. סילברייט) ע"י הכלאת כמה זני תרנגולים ידועים, ופיתחם [בברירת הוולדות הקטנים] עד שהגיע לגודל של תרנגול גמד ["בנטס"]. והנה יש לתמוה: (א) לאיזו תועלת לבראקל יכולאו בו תרנגול גמד, האם יוסיף בשר או ביצים? (ב) יתירה מזו, למה נשאר הבראקל תרנגול גדול יחסית, אם אכן הוכלא בתרנגול גמד קטן? (ג) למה נעלם מידע יסודי זה בכל המאמרים המקצועיים על הבראקל הגלויים לעין?

ונראה לדון לכך זכות ש"הגברא רבא המבקש עילום שמו"ן הבינו נכון את שפת המאמר. אולי נאמר שהוכלא הסיברייט בבראקל כדי לייצר "בראקל בנטס", גירסת גמד של הבראקל עבור החובבנים, והבנטס נקרא "בראקל חדש". או אולי כתוב שם שנוצר ה"סיברייט" גם ע"י הכלאה של הבראקל בין השאר.

לגופו של דבר, כיום, יש גירסא גמדית, "בנטס", לכמעט לכל זני התרנגולים. מכל זן וזן פותח ה"בנטס" שלו ע"י ברירת הוולדות. ופשוט שאין שום טעם לאסור תרנגול "בנטס" אף שביציו קטנות, שהרי הביצים נשאות באותו יחס לגוף, ואין ריעותא בזה להחשיבו כמין אחר. וכיון שאין לנו שום ריעותא בצורת ה"סיברייט" לחשוש שתרגול זה משונה נוצר גם ממין שאינו תרנגול, איני רואה שום טעם לפקפק על כשרות ה"סיברייט". אבל בלאו הכי אין בזה שום נפקותא לדון הבראקל, כמבואר למעלה.

(ג) עוד נטען שם שתרגול הבראקל יש לו סימן הטומאה שחולק את רגליו "ויש לי 9 תמונות איך הוא חולק רגליו. וכבר העידו רבנים מעיה"ק ירושלים שהעוף הוא חולק אצבעותיו".

ואכן הופצו ברבים תמונות המראות את בראקל על מוט שחולק את רגליו. אמנם אותה צורה של חלוקת אצבעות בדיוק נמצאת גם בתרגולי לול מהזן שכולם אוכלים מביציו. אכן אין זו אלא תעלומה זולה. הנה מפורש בגמרא (חולין סה.) "מותחין לו חוט של משיחה אם חולק את רגליו שתים לכאן ושתיים לכאן טמא שלש לכאן ואחת לכאן טהור". "חוט של משיחה" הוא מעיקר תנאיי הבדיקה, וכן מעתיקים הרמב"ם והשו"ע. ובפיה"מ הוסיף הרמב"ם "מקל דק", ופשוט מקורו משיעור חבל כנ"ל. אם כן אין שום ריעותא מצורת עמידת תרנגולים על מוט רחב.

אמנם למעשה ב"לגהורן" ואולי גם בעופות הפטם יש תופעה של "חולק את רגליו" אף על מקל דק, ויש הרבה תמונות על כך, והתעוררו על זה לפני 20 שנה, והקילו הרבנים. טעם ההיתר שמעתי בשם הגר"ש וואזנר והגר"מ ברנסדורפר זצ"ל ולבחל"ח הגר"נ קרלץ שליט"א, עפ"י רמב"ם פיה"מ (חולין פ"ג מ"ח): "וענינו שעוף טמא כאשר עומד על חבל או קנה דק נותן מקצת אצבעותיו על אותו הקנה מצד אחד ומקצתן מצד שני עד שיהא הקנה תחת אצבעותיו כמי שמחזיק דבר ביניהם."

אמנם גבי הבראקל אין צריך להגיע לתירוץ הנ"ל. והנה הרה"ג הדיין יעקב יוסף כהן שליט"א, דומו"צ של קהילת שטפנשט ב"ב וראש כולל סקוויר ב"ב, בדק את המציאות ביסודיות. בתחילה

מצא שלעיתים חולק הבראקל את רגליו ולעיתים עומד ג' אצבעות ביחד. אמנם בחכמה גילה דרך לעמוד על טבעו, ולקח התרנגול לביתו וגידלו כמה ימים עד שהתרגל התרנגול אליו, והיה רגוע, ובמצב רגוע לעולם לא חילק אצבעותיו עוד. [כמו טבע בן אדם, שכאשר הוא מתוח אינו מתנהג בטבעיות]. הוא בחן את הבראקל בשיעור שאמר לפני רבים, וניסה להעמיד את התרנגול בכח בחלוקת רגליו על המקל, אבל התרנגול התנגד ותמיד החזיר ג' אצבעות ביחד. [השיעור נסרט].

ד) עוד נטען ע"י מפיצי תעלומה עלומים - ראייה שהבראקל דורס - מסרטון שתוקף והורג נחש. זה מבהיל, אבל אין זו דריסה ואינו משונה, כך טבע התרנגולים. כך טבע תרנגול הבלאדי כפי ששמעתי מיודעי דבר. וכן נמצא במידע הנפוץ בעולם [אבל אין גישה לכל החסומים כדין] סרטונים איך תרנגול תוקף נחש ארסי, קוברה, תוקף ואוכל נחש.⁹ ואל תתמה, שהרי האפרוחים הם מאכל אהוב של נחשים, והטביע הקב"ה בתרנגולים כח הגנתם להבטיח המשך קיומם לדורות.

טענה על שינוי בתרנגולים בכלל – ובה "בראקל" בפרט

האדמו"ר מסאטמאר מוהר"א טייטלבוים שליט"א והגאון הגדול ר' משה שטרנבוך שליט"א גם מערערים על הבראקל, אבל לא מטעם "עוף טמא" כנ"ל, אלא טענתם שהוא משונה ולכן צריך מסורת. מקדים ומבאר האדמו"ר מסאטמאר שאף שינוי מעט בזן התרנגול מחייב מסורת.

וצ"ע על עיקר טענה זו, האיך יבאר את מנהג ישראל ומסורת ההוראה במשך כל שנות גלותינו, כפי שדקדקנו למעלה. ואף בשינוי של חרטום שחור ורגליים שחורות, שמביא מקורות שצריך להחמיר בשינויים, גם הקילו ישראל. הרי "רגליים שחורות" היא תכונה מצויה בתרנגולי הבלאדי, הטבעי לארה"ק. גם "חרטום שחור" מצוי בהרבה מינים טבעיים בארצות שגרו שם אבותינו ורבותינו ז"ל (עי' בהמשך), ומעולם לא הזהירו לא לאכלם ואת ביציהם. **אכן אין כאן סתירה כלל לכל המקורות שמציין** שהרי חששות אלו נאמרו **בברוזה או אווז דוקא**, וכמבואר היטב הטעם **שם בדרכי תשובה** בשם היד יהודה, **עיי"ש היטב שאין טעמי האיסור המבוארים אלא ברוזה ואווז**. עי' דברי היד יהודה למעלה, והם קילורין לעינים. עוד הובא למעלה טעם פשוט נוסף לחלק בין ברוזים ואווזים ובין תרנגולים. ומה שציין האדמו"ר שליט"א מקור להחמיר משו"ת דברי יחזקאל (סי' כ), **הלא מיירי שם להדיא בענין ברוזים ואווזים**, עיי"ש, ולא לענין תרנגולים. ודוק שמביא ראייה מהש"ס בסוגיא דמיירי **בשני מינים שונים** אלא שדומים כמעט ב"תמונתם" בלבד, וזה טמא וזה טהור, ומכאן מסיק הדברי יחזקאל לענין **ברוזה** חדש [בהסתמכות גם על הצמח צדק האוסר ברוזה הבר] **"הלא יכול להיות כשם דאע"פ שהם בתמונה אחת זה טהור וזה טמא"**. אבל בזני תרנגולים שונים כאשר הם שכן ונדמה ומזדווגים זה עם זה בטבעיות ומולידים וולדות לדורות זה מוכיח לכאורה שהם מין אחד ממש (כפי שטענו מגדולי הפוסקים ז"ל אף בתרנגול משונה ביותר) וכדעת הטבעיים. ולא רק בדמיון תמונתם דומים. ומלבד זה, יש גם ג' סימנים בגופם של תרנגולים [משא"כ בברוזה ואווז]. ואכן לא מצינו שחששו בתרנגולים אלא במשונה ביותר, כמבואר לעיל.

ומה שמציין לדברי חיים (ח"ב אבה"ע סי' פב) הדן בענין תרנגול, הלא דעתו מבוארת היטב במכתבו של חתנו, שהקיל הד"ח ["מותרים בלי פקפוק"] בתרנגול אף שהיה בו שינוי גדול שרגליו מכוסות בנוצות גדולות על סמך מסורת בתרנגול אחר הדומה לו בתכונות אחרות אבל אין לו נוצות גדולות המכסות את הרגלים. ודוק, שלא החמיר הדברי חיים שם אלא בתרנגולים ש"אין דומין לאלו כלל"¹⁰.

⁹ CHICKEN KILLS RATTLESNAKE - <https://www.youtube.com/watch?v=45i1hZfUQhk> משך זמן: 2 דקות Family hens kill a sidewinder rattlesnake, none were harmed. .

Rooster kills, eats snake.mp4 -<https://www.youtube.com/watch?v=7TLe-Z0j7Tw> משך זמן: 27 שניות I filmed this snake being attacked, killed and eaten by a rooster at our farm.

See How This Rooster Fought Off a Cobra - National Geographic news.nationalgeographic.com/.../rooster-cobra-snake-india-attack-spd / 30

Aug 2017 ... The rooster easily defeated the snake in a series of moves...

¹⁰ שו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ב סי' קנב, מעתיק מכתב חתנו של הד"ח, "הרב החר"ף מ' נפתלי חיים הורוויץ מדזיקוב": "באזמיר אותו העוף הנ"ל ושאלתי לכמה חכמים מופלגים דשם... ואמרו לי כי זה העוף נאכל להם בלי פקפוק... ותוארו הוא ממש כאותו שראיתי במדינת גאליציע בכל הענינים בקול ובמראה וקומת הרגלים אך נוצות אין למו על הרגלים רק קצת דקצת קטנים מאוד. אמנם אנכי לא ראיתי בגאליציע עופות אשר יש להם נוצות גדולות אך סביבות האדעס במדינת רוסיא ראיתי שמה מיני עופות הנקראים שמה

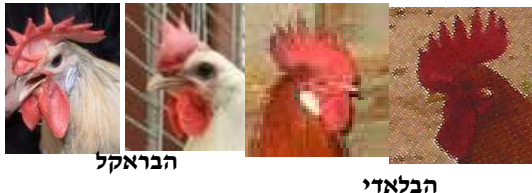
ודע, שכשדודו הזקן האדמו"ר מסאטמר מוהר"ר יואל זצ"ל [ושאר רבני דורו] ראה באמריקה את תרנגול הקורניש המשונה מכל תרנגול שהיה במזרח אירופה, וגם באמריקה היה חדש בשיוק לאכילה, ולא היה בקורניש אז שום מסורת, אעפ"כ לא הורה לא לאוכלו. והשינויים בקורניש היו מרובים וניכרים לכל עין [ולא כהשינויים הדקים בבראקל שרבו השוחטים שלא הבחינו בשינויו והעידו עליו שהוא הבלאדי וכתרנגולי אירופה]. והאיך ניתן להוציא לעז על רבן קמאי שלא הורו כדין והקילו לאכול עוף משונה שלא כדין. אלא על כרחך כפי שהוכחנו ובארנו, שאין ההקפדה בתרנגולים כמו ההקפדה בברווזים ואווזים. וכל שכן וכ"ש בשינויים בבראקל שלא הבחינו בהם השוחטים ולא החשיבם הגר"ש ואזנר זצ"ל, שאינם סיבה לחוש שהוא מין אחר. והתירוץ שהמציאו עכשיו לטעון שהקורניש היה מעולמים והיה עליו מסורת מימי רבותינו הראשונים ז"ל, הוא שקר גלוי, וחלילה להעמיד כשרות עופות על טענות שקר. [עיי' נספח למאמר זה, היסטורית הקורניש].

השינויים בבראקל במציאות

מונה האדמו"ר מסאטמאר חמישה שינויים: "שהוא משונה... (א) צבע החרטום (עי' דרכי תשובה סי' פב ס"ק ו, שהביא דברי הפוסקים ששחור הוי שינוי), (ב) בצבע הרגלים (עי' שו"ת אבני צדק לק"ז הייטב לב זצללה"ה יו"ד סי' כט, ששינוי בצבע הרגלים הוי שינוי), (ג) הן בקולו שצועק בקול משונה יותר מתרנגולים הרגילים, (ד) והן בצבע הכרבות שלו שהוא משונה בצבעו ותוארו, (ה) וכמו כן הוא עוף יעופף שלא כהרגלו שלתרנגול המצוי אצלנו ובפרט לפי גודלו."

אמנם ארבעה מתוך חמישה השינויים שמונה, אינם שינויים מהתרנגולים הטבעיים של ארץ ישראל, הנקראים "בלאדי":

(א) "צבע הרגלים" - לבראקל יש רגליים עפור בהיר [ולא שחור]. אבל לחלק ניכר מתרנגולי הבלאדי יש רגליים נוטה לשחור ממש. וכן בדקתי בתמונות של כמה זנים לא מוכלאים ותיקים בארצות שגרו אבותינו: גרמניה, הולנד, ספרד, צרפת, ואנגליה, ורובם ככולם נראה שהרגליים עפורות כמו הבראקל [תמונות מקצתם למטה]. במאמר אחד של חכמי העופות צויין שהתרנגולים בעלי הרגליים הצהובות הובאו לגרמניה מאיטליה. [ואכן ה"לגהורן" המצוי אצלנו הוא מאיטליה].

(ב) "צבע הכרבות ותוארו" [נאמרה לי טענה שלתרנגולים בעלי מסורת אין אלא 4 חודים בלבד בכרבות] – אבל האמת, שהכרבות דומה ממש לבלאדי, וגם לרוב התרנגולים הישנים הלא מוכלאים.

(ג) "צועק בקול משונה" - קולו כקולות תרנגולים רגילים **בוגרים**, כפי שהעידו כל מי ששאלתי.

(ד) "עוף יעופף שלא כהרגלו שלתרנגול המצוי אצלנו" - יכולתו לעופף גבוה נמצאת גם בתרנגול הבלאדי וביתר שאת, וגם הבראקל מסווג כ**תרנגול קל**. ואין טענה שהוא שוקל מעט יותר מהבלאדי, שודאי הקב"ה נותן כחות לכל זן לפי גודלו, שהרי זו כח ההגנה של התרנגול מאויביו (כפי שראיתי בעיני שכך תרנגול הבלאדי מציל את עצמו מהתקפת כלב). אבל אין פלא שהפטמים שמגדלים לגודל לא טבעי אינם יכולים לעוף כטבע התרנגול.

בפי כל עופות הגדולים וראיתי כי קצתם יש להם נוצות גדולות ארוכות מאד אשר לא ראיתי בכל תושבי אה"ק. וכל הדברים האלה אמרתי לפני מו"ח הגאון הקדוש מסאנץ והיא התירם וכתב להחכמים דרוסא כי מותרים בלי פקפוק. ואף שלכאז' סותרים דבריו הנ"ל לתשובת הדברי חיים (אבה"ע ח"ב סי' פב): "בנידון העופות נראה לי דאותם שבמדינתנו ראיתי שהובאו לפני עופות מאזמיר שאוכלים שם מכבר על פי מסורה ואותן שבמדינתנו הם הם כאותם ממש וידוע לנו שהובאו משם על ידי השרים שבגלילותינו ולכן לא מחיתי בהמתירים. אבל הגידו לי שבמדינת רוסיא מצויים עופות אחרים אין דומין לאלו כלל ואלו עופות טמאים המה כהנראה." צ"ל ששני עופות שונים היו ברוסיה שהיה נידון עליהם, ואכן היה נידון אז גם על "תרנגול המשי" המשונה מאד. ודוק בלשון הדברי חיים שהחמיר באותם תרנגולים "אין דומין לאלו כלל".

ה) "חרטום שחור" – ראשית, אין חרטומו של הבראקל שחור אלא עפור. תכונה זו, ואף חרטום שחור ממש, נמצא בחלק גדול מזני תרנגולי אירופה הותיקים [מספרד, מגרמניה בצפון הריינוס, וצרפת]. ומעולם לא ראינו בהוראות רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל באותם הארצות שיזהירו שיש איזה תרנגול בארצם שאסור לאכול אותו וביציו.

זנים (מימין לשמאל): "ברגישע שלוטרקם" מצפון הריינוס, "מינורקה" ו"פנים-לבנות ספרדי שחור" מספרד, "לה-פֶּש" מצרפת

והנה גם הגר"מ שטרנבוך שליט"א במכתבו ב' אלול תשע"ז, מודה ש"העוף הבלאדי באמת דומים לו במראיתם הכללי", אלא לדעתו לא סגי בזה, משמע שדעתו כדעת האדמו"ר מסאטמאר דסגי בשינוי מועטים לחייב מסורת. וצ"ע כנ"ל ממסורת ההוראה בישראל במשך כל שנות גלותינו, ובפרט מדור האחרון, שלא מחו רבנן ז"ל על הכנסת תרנגול הקורניש לשוק האוכל.

ובפרטי השינויים במציאות כתב: "ישנם שינויים רבים ביניהם... ולא אוכל להיכנס בכל הפרטים כי רבים הם". והולך ומונה כמה שינויים מהותיים בין הזנים: "מבנה הגוף שהבראקל יותר צר וגבוה ומתאים לצורת עופות הקרב, וגם נוצות הבראקל הם מאורכות וצרות ללא סיומת העגולה האופיינית לעופות עם מסורת, וגם המעוף שלו יותר גבוה משאר עופות ביחס למשקלו [ובשונה מעוף לגהורן שמשקלו מועט וגובה עוף מותאם למשקלו], וגם זנבו מוארך יותר מעוף הבלאדי, והוא שונה בטעם ובצבע בשרו מעוף הבלאדי". [גם מזכיר במאמר המוסגר את הטענה שחולק רגליו, בזהירות "ויש אומרים"].

הנה הגאון הנ"ל שליט"א הוא משרידי גאוני התורה הגדולים שנשארו כיום, ואני נרתע מלדון בדעתו. אמנם כיון שמדובר בבירור של המציאות, יש מקום גם להדיוט כותי לעיין ולדון בטענות של מציאות, אחת לאחת, מלבד ממה שכבר התיחסתי למעלה:

האסיל

א) "מבנה הגוף. הבראקל יותר גבוה וצר ודומה לעוף קרב". לא ברור לי הבחנה זו, ע"י תמונות. עכ"פ קשה לומר שהבראקל דומה לעוף קרב. יש לבראקל כרבולת יפה, וצוואר לא ארוך, וחזה בולט, רגליים קצרות וכו', תכונות שאינם בעוף קרב. [ע"י תמונות המלאי

הבראקל

והקורניש למעלה]. עכ"פ בכלל מאתים מנה - מצינו את זן ה"אסיל" ואת ה"מלאי" שיש להם בוודאי מבנה גוף של עוף קרב, וכבר אוכלים כלל ישראל את צאצאיהם [הקורניש והניו-המפשייר] יותר מחמישים שנה והוחזק בהיתר כתרנגול, ומוכח שזו בכלל צורת תרנגול.

הבלאדי

ב) "זנבו מאורך". להוכיח את השינוי באורך הזנב, נשלח לי תמונה זו של הבראקל. ונטען ע"י אחד מנכדיו שאין תרנגול אחר בעל זנב ארוך כ"כ: אמנם בהרבה זני תרנגולים הטבעיים הישנים, זנביהם מאורכים לא פחות מתרנגול הבראקל. ונראה שזו צורת התרנגול בוגר הרגיל הטבעי. ע"י תמונות למעלה של תרנגולים טבעיים ובתמונה למטה.

ג) "נוצות הבראקל הם מאורכות וצרות ללא הסיומת העגולה האופיינית לעופות עם מסורת."

אמנם שמעתי מאברכים שבדקו בבלאדי, ומצאו שהנוצות אינן עגולות בראשם אלא דומות לנוצות של הבראקל.¹¹ והנה כאן פרסומת של נוצות **תרנגולים** שונים המוצעות למכירה. קשה לומר שהנוצות הארוכים וצרים הם במקרה מהזן בראקל דוקא, המצוי בבלגיה והולנד בלבד. ולכאוי זו ראייה שזו צורה רגילה של נוצה לתרנגולים.

(ד) "שונה בטעם וצבע מעוף הבלאדי".

העוף הפטם שאנו אוכלים הוא בעצם אפרוח בן 30-35 יום, והבראקל הנשחט הוא בוגר בן ארבעה חדשים. זה לבד סיבה להבדל בצבע וטעם של העוף בראקל מעוף הפטם. אמנם נטען שאף שונה מטעם עוף הבלאדי, ויל"ע מי העיד על כך, שטעם גם את הבלאדי וגם את הבראקל. אכן שלח לי נכדו של הגרמ"ש מקור ממאמר של מועדון מגדלי בראקל: "the meat having a slight game flavour" ["הבשר יש לו טעם מעט מאד של תרנגול קרב"]. והנה אדרבה, כתוב שהשינוי "המעט מאד" בטעם שלו מתקרב לטעם של **תרנגולים אחרים**. עוף קרב איננו טמא. הקורניש עשוי כולו מעופות קרב. ולכאוי השינוי בטעם הוא מחמת חוזק השרירים, שהוא הבשר. ואפשר שמשום כך בעוף קרב שאנו אוכלים [עופות הפטם] לא מרגישים טעם זה, שאין השרירים מפותחים.

על ענין שינוי הצבע בשר העוף, לא עיינתי במציאות אם מדובר בשינוי בהשוואה בין תרנגולי בני אותו גיל, וכן ביחס לתרנגולי מערב אירופה הלא מוכלאים שאכלו אבותינו.

(ה) "המעוף שלו יותר גבוה משאר עופות ביחס למשקלו"

כבר התייחסנו למעלה לטענה זו, שזה גם טבע התרנגול הבלאדי, ואף ביתר שאת מהבראקל, וזו הגנתו הטבעית מאויביו, כפי שראיתי בעיני איך שעף הבלאדי לגובה לעצים כאשר מתקרב אליו כלב. לענין טענת הגרמ"ש "ובשונה מעוף גהורן שמשקלו מועט וגובה עוף מותאם למשקלו", משקל קל זה אינו אלא בלגהורן המפותח להיות קל ביותר כדי להרבות בהטלת ביצים. אבל הבלאדי בוודאי שוקל הרבה יותר ואעפ"כ עף לגובה ולן בעצים כל ערב. גם הבראקל מסווג כתרגול קל [מהגדולים שבהם], וטבעי הדבר שהקב"ה הטביע גם בו כח זה של התרגול להתגונן על עצמו מאויביו. ותימה הטענה שהוא שינוי. [ומובן שעופות הפטם המוגדלים לא טבעי ע"י פיתוח שאין להם כח לעוף].

על שינויים נוספים שמעתי מנכדיו:

(ו) ריבוי השיער [נוצות דקים] בצואר. הנה בציור של **תרנגולים בגרמניה [בצפון הריינוס]**, שצויר לפני 150 שנה, רואים ריבוי "שער" בצואר. ושם ודאי גרו ישראל [ולא נשמע שהיו זני תרגול שנמנעו מלאכלם].

(ז) שינוי מעט בצורת ביצים שה"חד מכאן" בזן זה אינו חד בצורה כפי שמצוי ברוב הביצים שלנו, אף שניכר היטב בכל ביצים השינוי בין שני הצדדים.

(ח) הקנה [אבר הפנימי] אילפסה קצת ולא עגול ממש.

לדעתי א"א לקבוע שזה שינוי עד שנבדוק בשאר התרנגולים האירופאיים והים תיכוניים הטהורים, שהרי אין בידינו אלא זן אירופאי אחד, הלגהורן האיטלקי, וכל שאר ההכלאות בעופינו הם ממזרח הרחוק.

לפי מה שנתבאר, לא נשארו אלא 3 שינויים: שונה בצבע הבשר, שינוי מעט בצורת ביצים, הקנה בצורת אילפסה קצת ולא עגול ממש. גם שינויים אלו לא נתבררו שהם שינויים ביחס לתרנגולים הטבעיים של מערב אירופה.

¹¹ אין סתירה בין העדויות, שהרי הבלאדי אינו "זן" אחד, ומעורבים בו זנים שונים שהגיעו לארץ במשך הדורות, ולכן מוצאים אצלו תכונות משונות בין אחד מחברו.

עכ"פ השינויים מועטים ובקושי ניכרים, וספק אם הם שינויים משאר זני התרנגולים הטבעיים. והנה הקורניש משונה מאד מעופות האכילה שהיו לפניו וניכרים השינויים מיד לכל אחד, ואעפ"כ לא חששו רבנן קמאי כשיצאו לשוק האכילה לראשונה. וחלילה להוציא לעז עליהם שלא הורו כדן. וע"כ צ"ל שבתרנגולים אין חוששים לשינויים מועטים כאלה, וכפי שבארנו היטב בתחילה.

טענות נוספות על יחוסו

בענין חשש הכלאה לעוף טמא שהועלה אצל המערערים, הנה אין בבראקל שום ריעותא שהוכלא מעוף משונה. אדרבה, זן זה כבר מתועד בכתב בבלגיה בשנת 1419 למנינם, דהיינו **שנת ה' קעט** [בגבול סוף תקופת הראשונים]! נטען במאמרים של אנשי המקצוע, שעוף זה הובא לבלגיה ע"י נושאי הצלב, מאות שנה לפני התאריך הנ"ל [אינני יודע אם זו מסורת או סברה], ויש משערים מקורו בטורקיה (אינני יודע על איזה סמך).

והנה במכתבו של הרב משה לנדא הוזכרו כמה הכלאות שבירר עליהם אותו "גברא רבא החפץ בעילום שמו", ועל טענתו העיקרית כבר התיחסנו למעלה. טענתו עפ"י ז'ורנל מסויים, שהוכלא לפני כמאה שנה בתרנגול הקוצין, הלא כל התרנגולים במזרח אירופה הוכלאו בתרנגול זה הלא הוא ה"קבריצינר"¹², ודנו האחרונים ויצא דינו בהיתר, עכ"פ בצאצאים, וגם הפטם שלנו מוכלא בו.

חיפשתי וגם שאלתי אחרים היכן קיימים המאמרים שטוען שמצא, ולא העלו אלא מאמר של מגדל בראקל בשפה ההולנדית שמזכיר איזה כת"ע בצרפתית [בלי הזכרת תאריכו המדויק] על השערה שמוצאו של הבראקל הוא מהכלאת **התרנגול הספרדי עם התרנגול השחור** [וצ"ל שהכוונה להשערה מה שאירע לפני יותר מ-500 שנה לכה"פ שאז כבר מתועד הזן בראקל]. והנה אף אם נחשוש להשערה פורחת באויר זו, לא ידוע לנו שום ריעותא ושינוי בתרנגול הספרדי ובתרנגול השחור הנ"ל מתרנגולים דעלמא.

והנה יש מערערים על זן ה"בראקל" על סמך ה"היפותזה"¹³ [השערה לא מבוססת], שאבי תרנגול

הבראקל הוא תרנגול ה"פיומי", זן עתיק שהיה במצרים כבר בזמן המקדש. אם השערה זו נכונה, אין שום ריעותא בזה, שהרי ה"פיומי" הוא נראה תרנגול רגיל. ואדרבה, כיון שמצוי עוף הנ"ל באזור שגרו ישראל וגדולי עולם בכל התקופות [הוא מצוי כיום בתוך בית הקברות העתיק של קהיר ואוכלים ביציו], ולא נשמע מעולם על איסור לאכול

תרנגול מסוים וביציו במצרים, הדבר מחזק את כשרות התרנגול. [ואין זה נכון כלל שכתוב באיזה מקור שבשר של תרנגול הפיומי איננו אכיל]. אבל האמת שאין מקום להסתמך על השערה רחוקה זו, לא לקולא ולא לחומרא, שאין יסודו אלא דמיון ביניהם בצבעי הנוצות, טענה קלושה.

הקישור בין הנושא של טהרת העוף הפטם המשוק ובין איסור הבראקל

במכתבו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א מודגש בעיקר האיסור להוציא לעז על אוכלי עוף הפטם שלנו, וכמה משפטים קצרים בענין הטעם לאסור הבראקל, ומסקנה חריפה ביותר נגד אוכלי הבראקל. וכן מקושרים שני הנושאים במכתביהם של הגר"מ לנדא ומוהר"א מסאטמר. צ"ע מה הקשר בין שני הנדונים. האם ההגנה שלא יהיה לעז על אוכלי העופות המוכלאים שאכלו עד עכשיו, מחייב לפסול את אוכלי הבראקל [שכבר אוכלים תלמידי חכמים ויראים אותו ואת ביציו 18 שנה].

¹² גם ברוסיה הוכלאו כעדות הערוך השולחן (סי' שכד): "שזה ערך שלשים שנה שהובא למדינות שלנו תרנגולות ממרחקים וקורין להן פרייסיס או גאלאנסקי (הוא הקבריצינר כמבואר בדרכי תשובה) והביצים שלהן כמעט כפלים מביצות שלנו ועתה במשך הזמן הורכבו עם תרנגולות דמינתינו ונתקטנו מעט".

¹³ "It is hypothesized that they and some other Belgian/Dutch breeds descended from the Egyptian "Fayoumi" (backyardchickens.com)

ואדרבה, אם אכן דואגים כ"כ שלא להוציא לעז על רבנן קמאי בדור האחרון, אם כן מחויבים אנו ליישב איך הרשו את הכנסת הקורניש לשוק, שבשעת חידושו בכל מקום ומקום כדאית ליה, ודאי היה עוף משונה וחדש ולא יתכן אצלו מסורת אז כי היה חדש בעולם. ולכאוי צ"ל שלא דנו את שינויו כשינויים כ"כ בכדי לערער שאינו ממין התרנגול. ולפי דרכם בהוראה, כ"ש וכ"ש שאין לדקדק בשינויים הדקים שנמצאו בבראקל מהבלאדי שלא הבחינו בהם שוחטים רבים. ואם נדון לחדש הוראה שצריך לדקדק בשינויים כאלו כשינוי מין המצריך מסורת, אנו מערערים על עיקר פסיקת רבנן קדמאי. [הטענה החדשה שהקורניש היה מעולמים, נסתר ממאמרים שנדפסו כבר לפני 130 שנה, בזמן יצירת העוף בחוות בקורנוול, אנגליה, הדנים באיזו הכלאה יש ליצר את הקורניש. התולה טעם כשרות העוף הפטם בטענה הנ"ל, כאילו מכריז שכשר רק לעלמא דשיקרא.]

לא זכיתי, אני הקטן ואחרים, להבין את דעתם. ובוודאי הציבור יודה להם אם יבארו את דעתם בקרוב, על קושיות אלו ועל הקושיות האחרות שנאמרו במאמר זה.

לסיום, יש לחזור על מה שביררנו למעלה: החשש מהכלאת מיני תרנגולי הג'ונגל, שיכול להיות שיהיה בכל יום במפעלי פיתוח העוף שהם ללא פיקוח, הוא החשש העיקרי של המדקדקים שלא לאכול העוף הפטם המשווק, ובחשש זה אין שום הוצאת לעז על אבותינו. ואע"פ שאחזוקי ריעותא לא מחזיקינן, כפי שהורה מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, אפשר שזו סברא בדיעבד, אבל לכאוי אין זה מהלך לכתחילה של מערכת כשרות, וצ"ע למה לא לסדר מערכת כשרות **לכתחילה**, הכשר מהודר עכ"פ ללא החשש הנ"ל, ומבלי להוציא לעז על אבותינו, וכפי שהשתוקק מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל שיעשו, וכעדותו של הגרמ"ש קליין שליט"א בשמו. [לאחרונה שומעים טענה חדשה, שאכן שכל הנעשה במפעל הפיתוח גלוי לעיניים, ואין בו שינויים. ויש מביאים מסמכים להפך. ואכן המציאות טעונה בירור יסודי, מה היא המציאות האמיתית. אבל עכ"פ אם אכן הכל גלוי, למה לא יעמידו ארגוני הכשרות שיהיה משגיח שלא ישנו בעתיד.]